

Zielinski (Herbert). *Tancredi et Willelmi III Regum Diplomata*.

Walter Prevenier

Citer ce document / Cite this document :

Prevenier Walter. Zielinski (Herbert). *Tancredi et Willelmi III Regum Diplomata*. . In: Revue belge de philologie et d'histoire, tome 72, fasc. 4, 1994. Histoire medievale, moderne et contemporaine - Middeleeuwse, moderne en hedendaagse geschiedenis. pp. 957-959;

https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1994_num_72_4_7422_t1_0957_0000_4

Fichier pdf généré le 16/04/2018

poser le problème de l'influence de Bède sur la pensée d'Abbon. En somme, le livre ne pouvait répondre au projet suggéré par son titre, mais lorsque l'objet de tel ou tel chapitre paraît pertinent, il manque une mise en perspective historique du dossier documentaire d'Abbon. – Claude CAROZZI.

Moyen Âge classique – Volle Middeleeuwen (X^e – XIIIe s./e.)

REINDEL (Kurt), ed. *Die Briefe des Petrus Damiani*. Teil 3: Nr. 91-150. München, Monumenta Germaniae Historica, 1989; één deel in-4°, XXX-557 blz. (MGH, DIE BRIEFE DER DEUTSCHEN KAIZERZEIT, IV, 3). – Wat in oorsprong een reeks van drie banden had moeten zijn, zal er uiteindelijk een van vier worden. Het voorliggende derde deel bevat nog maar de brieven 91 tot 150 (op een totaal van 180). Ze bestrijken de tijd van ca. 1062 tot ca. 1067 wat correspondeert met de periode waarin Petrus Damianus wel zijn grootste invloed heeft kunnen uitoefenen op het reilen en zeilen van de Roomse kerk. Hij treedt in deze brieven naar voor als een gezagvol theoloog die echte, lang doordachte tractaten opstelt over de komst van de Antichrist; die de patriarch van Konstantinopel de les spelt over het *Filioque*; die als pauselijk legaat rondtrekt en Cluny looft voor zijn gastvrijheid; die de monniken van Monte Cassino sticht met wonderverhalen, en die een antwoord moet verzinnen aan paus Alexander II waarom pausen slechts kort regeren. Vaak klinkt (voor zichzelf) een soort heimwee door naar een eremitisch ideaal dat bij anderen leeft, of legt hij de nadruk op de onwenselijkheid van sommige gebruiken, zoals de gewoonte van Franse monniken om tijdens het officie te zitten. Als goed Gregoriaan vaart hij uit tegen clerici die huwen, enz. De hele waaier themata die ook al in de vorige delen aan bod kwam, duikt weer op. Het is opvallend hoe deze boeiende figuur zolang heeft moeten wachten op een kritische uitgave die Gaetani (1606 en latere edities) en de daarvan afgekeken Migne vangt. De lezer staat telkens weer verbaasd over de eruditie van Damianus, maar dan eruditie in de zin van theologische bagage; hij waarschuwt er immers voor (ep. 117) hoe gevaarlijk de beoefening is van de wetenschap: de artes liberales noemt hij een dwaasheid, eerder dan een studie; kluizenaars moeten zich ervan onthouden en zich toeleggen op redende ascese.

De onovertroffen traditie van de Monumenta en de beproefde zorgzaamheid van Rein-
del staan garant voor een werk van uitstekende kwaliteit. Het is frustrerend voor een recen-
sent; om te bewijzen dat hij zijn best heeft gedaan, toch deze één fout: op p. 130, nt 25
staat Chitsnall gespeld i.p.v. Chibnall. Nogmaals: een prachtige bron in een uitstekende
uitgave. – Ludo MILIS.

ZIELINSKI (Herbert). *Tancredi et Willelmi III Regum Diplomata*. Köln-Wien, Böhlau-Verlag, 1982; één deel, in-4°, XXVIII-192 blz. (met foto's) (CODEX DIPLOMATICUS REGNI SICILIAE, Series L, t. V). – KÖLZER (Theo). *Constantia imperatricis et reginae Siciliae Diplomata (1195-1198)*. Köln-Wien, Böhlau-Verlag, 1983; één deel in-4°, XX-438 blz. (CODEX DIPLOMATICUS REGNI SICILIAE, Series II, t. I, 2). – BRÜHL (Carlrichard). *Rogarii II Regis Diplomata Latina*. Köln-Wien, Böhlau-Verlag, 1987; één deel in-4°, XVI-425 blz. (CODEX DIPLOMATICUS REGNI SICILIAE, Series I, t. II, 1). – KÖLZER (Theo). *Urkunden und Kanzlei der Kaiserin Konstanze, Königin von Sizilien (1195-1198)*. Köln-Wien, Böhlau-Verlag; één deel in-8°, VIII-202 blz. (met foto's) (BEIHEFTE ZUM CODEX DIPLOMATICUS REGNI SICILIAE, Bd. 2). – Het in 1972 in Sicilië georganiseerd congres rond de 900-jarige herdenking

van de inname van Palermo door de Normandiërs, was de aanleiding tot het lanceren van de wens dat er eindelijk werk zou gemaakt worden van een kritische editie van de oorkonden van de Normandische koningen in Sicilië. Het initiatief ging o.m. uit van Francesco Giunta en Antonino Lombardo, maar het zijn vooral de bemoeienissen van de Duitse hoogleraar Carlrichard Brühl (Univ. Giesen) die in 1973 de beslissende start meebrachten van de ambitieuze reeks die de titel „Codex diplomaticus regni Siciliae” meekreeg en die, met steun van de „Deutsche Forschungsgemeinschaft” verschijnt onder de auspiciën van de „Accademia delle Scienze, Lettere ed Arti di Palermo”, en onder de wetenschappelijke supervisie van Carlrichard Brühl, Francesco Giunta en André Guillou. De uitgeverij Böhlau heeft de grote verdienste deze geleerde collectie in haar prestigieuze kataloog te hebben opgenomen.

Drie banden zijn inmiddels verschenen, en het merkwaardige is dat ze alle werk zijn van Brühl en leerlingen van Brühl, nl. H. Zielinski en Th. Kölzer. Ze illustreren de werkkraft van deze geleerden – die daarnaast nog heel wat andere publikaties op het getouw hebben – maar vooral het onwaarschijnlijk geraffineerde niveau van kritische perfectie dat deze edities kenmerkt, en dat ons toelaat een eresaluut te brengen aan de Duitse eruditie, in de beste traditie van de *Monumenta* en van de Weense school.

De uitgave van de documenten van de koningen van Sicilië is in vele opzichten betekenisvol. Palermo en Sicilië zijn in de middeleeuwen een interessante kulturele smeltkroes geweest met Romeinse, Arabische, Byzantijnse en kristelijke componenten. De verovering van het eiland einde 11^e eeuw door de Normandiërs, onder leiding van Rogier I, bracht het gebied totaal binnen de West-Europese kontekst, al blijven de genoemde invloeden belangrijk en geven zij precies een heel specifieke kleur aan de politieke, sociale en kulturele identiteit van het koninkrijk. Dit bracht o.m. mee dat, hoewel hun oorkonden in het Latijn werden geredigeerd, bepaalde diplomatische formules het Grieks hanteerden, en dat soms Griekse versies werden gemaakt van de Latijnse teksten.

Vooralsnog verschenen de kritische uitgaven van de diplomata van Rogier II (1107-1151) door C. Brühl in 1987, van Trancredus en Willem III (1190-1194) door H. Zielinski in 1982, en van keizerin Constantia (1195-1198) door Th. Kölzer in 1983. Elk van deze edities bevat achtereenvolgens de uitgave van de volwaardige diplomata, van de moderne *spuria*, van documenten die uitgaan van andere oorkonders, maar die in aanwezigheid van de koning werden afgeleverd of door hem werden geïnspireerd, en van de deperdita. Niet minder dan vijf indices refereren resp. naar personen, plaatsen, zaken, Griekse termen en diplomatische vaktermen. Dit laatste is voor diplomaten uiterst waardevol, vermits voor elk der tekstdelen (invocatio, arenga,...) een alfabetische lijst van de formules wordt aangeboden. Er is zelfs een lijst van de destinatarissen voorzien.

De lovenswaardige activiteit van het bijeenbrengen van teksten, waarvan de teksttradities verspreid zitten over vele archieven in tal van landen, van Amalfi en Cefalù, tot Napels, Palermo en Salerno, van het Vaticaans archief tot Barcelona, Madrid en Princeton (in de V.S.) heeft ook nog geleid tot een ten minste even nuttige nevenprestatie, nl. de kritische diplomatische studie van deze oorkonden in afzonderlijke boekdelen. Th. Kölzer bestudeerde in een *Beiheft* tot de Codex, de *Urkunden und Kanzlei der Kaiserin Konstanze, Königin von Sizilien (1195-1198)*, in 1983; C. Brühl de *Diplomi e cancellaria di Ruggero II*, uitgegeven in 1983 door de Accademia di Scienze, Lettere ed Arti di Palermo. De uitvoerige studie van Kölzer behandelt na de tekstoverlevering en de organisatie van de kanselarij, zeer uitvoerig de uiterlijke en innerlijke kenmerken van de oorkonden, maar vooral ook de rijke problematiek van de vervalsingsactiviteit door niet minder dan zes verschillende destinatarissen. H. Zielinski heeft zijn diplomatische uiteenzetting gewoonweg geïn-

corporeerd in de teksteditie (p. XVIII-XXVIII). Ze is wel wat mager uitgevallen in vergelijking met deze van beide andere auteurs. – Walter PREVENIER.

MUNDY (John Hine). *Men and women at Toulouse in the ages of the Cathars*. Toronto, Pontifical Institute of Medieval studies, 1990; un vol. in-8°, 235 p. (STUDIES AND TEXTS, 101). – L'auteur de ce livre est depuis longtemps familier avec l'histoire de Toulouse et du catharisme, comme le montrent ses deux ouvrages – *Liberty and political power in Toulouse 1100-1230*, New York, 1952 et *The repression of catharism at Toulouse. The royal diploma of 1279*, Toronto, 1985 – auxquels il faut naturellement ajouter de nombreux articles. Il a repris cette fois la même documentation pour y rechercher une image des relations entre hommes et femmes, tant à l'intérieur qu'à l'extérieur de l'institution familiale (ce qui l'amène à parler de la prostitution et du concubinage). Son étude, élégante et bien écrite, est vigoureuse et même d'une concision parfois un peu elliptique. Cette brièveté s'explique par le fait que le livre s'achève sur cinq appendices (p. 131-212) présentant commodément le plus précieux du matériel documentaire utilisé. On y trouve notamment (Appendice I, p. 131-162) l'analyse de 190 chartes toulousaines de 1148 à 1297 dans lesquelles interviennent des femmes (avant tout des contrats de mariage et des testaments). L'exposé synthétique peut donc en beaucoup d'occasions se contenter de brèves allusions.

Le problème essentiel qui occupe l'auteur, c'est de savoir si les femmes étaient vraiment dans un état de subordination par rapport aux hommes et en tout cas de quelle manière cette situation était vécue, car dans un tel domaine les apparences peuvent être trompeuses. C'est ainsi que dans le chapitre consacré à la société (ch.II) il nous montre que les femmes sont exclues des offices publics, tout comme de la direction des métiers, dans lesquels pourtant elles figurent en qualité de travailleurs ou d'entrepreneurs. La famille est pour l'auteur une chose masculine, puisque les femmes portent le nom de leur père ou de leur mari. Une fille qui en vue du mariage a reçu sa dot (surtout en argent) perd ensuite tout droit à revendiquer sa part d'héritage dans le bien familial. On voit que l'idéal, c'est le maintien de la terre (ou des moyens de production dans le cas des artisans) entre les mains des mâles, porteurs du nom de famille. Pourtant il ne faut rien exagérer – et l'auteur excelle dans les déplacements d'éclairage qui renversent les jugements. Peu d'hommes méritent le titre de *Dominus*, tandis que toutes les femmes ont droit à l'appellation de *Domina* (ou *Na* par abréviation). Des veuves chargées d'enfants sont souvent désignées comme *Domine et potentes*. Ces usages peuvent traduire l'attrait exercé par les jeunes femmes, le respect de la fonction maternelle et éducative, le souvenir d'une «matriarche» vigoureuse... En tout cas, la supériorité de la femme est passagère (comme sa jeunesse et sa beauté), celle de l'homme (qui a la terre et le pouvoir) dure plus longtemps... On devine la part de subjectivité personnelle qui peut entrer dans de tels jugements... On a souvent supposé que les femmes, éléments dominés de la société normale, ne pouvaient qu'être favorables à la déviance religieuse, qui leur aurait offert plus de débouchés. C'est là, selon l'auteur, une simple illusion: ce que le catharisme donnait d'une main, il le retirait de l'autre et dans l'ensemble les femmes n'ont pas joué un plus grand rôle que leurs maris dans la croissance de la foi cathare au XIIIe siècle.

Il n'est pas possible d'entrer dans le même détail pour la suite de l'analyse. Les chapitres III (*Sexe*) et IV (*Relations: prostitution, concubinage, mariage*) contiennent une foule d'observations originales reprises ensuite avec humour. Voici par exemple p. 79: «Pour conclure, les concubines obtenaient parfois quelque chose de leurs partenaires et parfois quelque chose d'important. Ainsi en était-il aussi pour les concubinaires masculins, riches et souvent âgés.